

Katja Vodopivec

Ob sedemdesetletnici Ljuba Bavcona (namesto intervjuja)

Sedem let mlajšega kolego Ljuba Bavcona sem поблиže spoznala jeseni in pozimi l.1953 (torej pred več kot štiridesetimi leti) pri nas doma, kjer so bili tedenski sestanki urednikov Naših razgledov. Tja je prišel iz uredništva notranje rubrike Slovenskega poročevalca, kjer se ni preveč dobro počutil. Sestanke maloštevilnega uredništva je skliceval nekaj časa pri nas doma moj mož Vlado Vodopivec, dokler niso dobili primerne prostora (1). S l. januarjem 1955 se je nato Bavcon zaposlil na Inštitutu za kriminologijo na pravni fakulteti kot strokovni sodelavec.

Čez tri leta (v resnici že l.1957) je v svoji doktorski tezi na pravni fakulteti (Kriminalna politika in njene tendence v socialistični družbi) med drugim zapisal:

»Kriminalna politika socialistične družbe mora ne le spoštovati vse pravice in osebne svoboščine, ki si jih je človek priboril v tisočletjih, temveč te pravice še izpopolnjevati, zlasti z vsebinske strani. Član socialistične družbe mora biti še bolj zavarovan pred nasiljem in samovoljo, imeti mora še trdnjša zagotovila, da so zoper njega mogoči ukrepi le pod trdno določenimi objektivnimi pogoji. Tudi tisti član družbe, ki stori kaznivo dejanje, mora imeti zagotovila, da bo postopek z njim human, da bo spoštovano njegovo dostojanstvo in da ne bo predmet samovolje. Zaradi doslednega varstva pravic našega človeka morajo biti vsi posegi v njegovo svobodo in dostojanstvo rezervirani izključno sodnim organom ali pa biti vsaj pod njihovim neposrednim nadzorom, za sodišča pa mora biti naš zakon in zakonitost najvišji imperativ. Zakonitost (po Đorđeviću) ne pomeni samo odprave vsakega fizičnega nasilja nad človekom, temveč tudi prepoved vsake moralne inkvizicije in prisiljevanja človeka do samoobtožb. Izsiljevanje priznanja in druge oblike samoobtoževanja so ne samo nasprotno elementarnemu pojmu zakonitosti, temveč so posledica političnega sistema, v katerem vlada nasilje, negiranje človeškega dostojanstva in nedotakljivosti človeške osebe ter največja arbitrarnost in samovolja. Vse to je načelno poznala in pozna tudi buržuazna družba v načelih kazenskega prava, v načelih kazenskega postopka in izvršitve kazni... « V teh sklepnih mislih je na kratko vsebovan ves Bavconov strokovni in osebni življenjski načrt.

Odpor proti birokratizmu

V času političnih procesov pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej smo mladi doživljali oblast po Kafki kot do »popolnosti organiziran, nenehno delujoč, v vse podrobnosti razčlenjen in do zadnje malenkosti premišljen uradniški aparat... Vsa veličastna uradniška organizacija (se nam je dozdevala kot) zgrajena iz samih

nadzornih mehanizmov, (ki so drug drugega nadzorovali) v neskončnost«(2). Preveč smo bili pragmatično ujeti v izgradnjo nove, drugačne družbe in preveč nadzorovani, da bi lahko že v šestdesetih letih resno primerjali med seboj vse totalitarizme, vključno s tistimi, ki smo ga živeli. Tako smo najprej iskali brezdušnost pravnih mehanizmov v odtujeni pravni tehniki, ki je pozabila na to, da se ukvarja s človekom in z odnosi med ljudmi. Hoteli smo, da bi se tudi pravnik, ki deluje na kaznovalnem področju, poglobil v človeka, ki ga je obravnaval, v njegova iskanja izhodov iz stisk in zagat, v katerih je živel. Po tej poti smo se najprej napotili bolj ali manj vsi konceptualni sodelavci inštituta in smo menda zaradi tega proti koncu šestdesetih let v Jugoslaviji dobili vzdevek Ljubljanska šola.

Tudi dr. Bavcon se je vključil v taka razmišljanja s svojim raziskovalnim in pedagoškim delom, ki pa ga je, zaradi svoje dodatne sociološke orientacije, bistveno presegel. Tako je že l.1968 prišel v odprt konflikt z vzhodnonemško kazenskopravno šolo (Lekschasom), ki je zatrjevala nekonfliktnost socialističnih družbenih ureditev. Bavcon pa je opozarjal na bistvena protislovja, ki so vedno znova nastajala tudi v t.im. socialističnih družbah. Nekako v istem času je začel raziskovanje pojavov družbene dezorganizacije pri nas in skušal oceniti njihov vpliv na nastajanje socialnepatoloških pojavov (raziskava je bila končana l.1971). Zato tudi ne prese- neča, da je – sicer previdno, vendar dovolj jasno – napisal predgovor h knjigi V. Najmana o »Sociopatologiji u socijalističkom društvu«, ki je bila tedaj prva te vrste v Jugoslaviji. Najman je namreč prenesel pojem individualne socialne patologije na socialistično družbo kot celoto. To delo tedaj med pravniki v Jugoslaviji ni vzbudilo večjega zanimanja, je pa z današnjega zornega kota na tisti čas (1973) vse prej kot zanemarljivo. Saj našteva mnoge, tedaj še ne dovolj artikulirane odnose med ljudmi v socializmu, ki so delovali »proti njihovemu življenjskemu smislu«, kakor je to poimenoval Najman.

Slovenski pravniki smo se v šestdesetih letih s svojimi prizadevanji vključevali tudi v razna mednarodna združenja, med drugim tudi v gibanje »Nove družbene obrambe«, ki ga je njegov ideolog francoski vrhovni sodnik Marc Ancel označil nekako takole: Nova družbena obramba je predvsem reakcija na čisti retributivni sistem... To je racionalna kriminalna politika, ki upošteva spoznanja socioloških znanosti in kriminologije... in s tem poskuša spremeniti kazenski pravosodni sistem, ne da bi ta hkrati zavrnil sistem kazenskega prava. Tako »Družbena obramba« ni le doktrina, temveč je predvsem gibanje (delovanje). Kolega Bavcon je ideje tega gibanja dopolnil s svojim preučevanjem družbenih protislovij in socialistične družbene dezorganizacije – po eni strani, po drugi strani pa, zlasti v sedemdesetih letih, z zavzemanjem za spoštovanje zakonitosti.

Kazenska zakonodaja in represija

Študentski nemiri in nacionalistična gibanja so bila konec šestdesetih let za oblastveno naravnano tedanje Jugoslavije zelo neprijetna in po mnenju nekaterih ogrožujoča. Zato se je oblast na take razmere odzivala z močnimi političnimi pritiski, z represijo brez upoštevanja človekovih pravic in svoboščin. Sicer je kasneje želela umiriti vznemirjene duhove s ponujeno upravno decentralizacijo (s pomočjo zvezne in republiških ustav ter temu prilagojenih zakonodajnih sprememb zlasti v republikah). Tako tudi na kazenskopravnem področju.

Dr. Ljubo Bavcon je bil tedaj v Sloveniji že edini redni profesor za materialno kazensko pravo. Zato in zaradi osebnega ugleda je bil l.1972 pritegnjen kot član

v zvezno komisijo za izdelavo zvezne kazenske zakonodaje, v Sloveniji pa je postal vodja skupine za izdelavo osnutka kazenskega zakona Slovenije. Svojo vlogo v obeh skupinah je sprejel prof. Bavcon zelo odgovorno s prepričanjem, da je treba doseči tudi na tem področju čim večjo avtonomijo.

Njegova vsebinska izhodišča so bila: 1) da je kazensko pravo »izrazito protisloven pojav. Na eni strani se navezuje na tradicionalno oblastništvo in je neizbežen instrument za varstvo zgodovinsko določenega sistema... Na drugi strani in hkrati pa je in mora biti varuh tistih občečloveških vrednot, ki so nastale v razvoju človeške civilizacije in kulture«. Kazensko pravo je torej nevarno za proces človekovega osvobajanja, ker je »dvorezen nož« (3). 2) Drugo izhodišče je bilo načelo humanosti, ki izhaja iz soodgovornosti družbe za pojav kriminalitete (4).

Seveda je bilo sodelovanje na zvezni ravni podvrženo mnogim kompromisom in mnogim odstopanjem od prvotnih stališč, saj se tako sprejemajo vse politične odločitve. V zvezi z zvezno kazensko zakonodajo se je Bavcon zavedal, da je s tem, na kar so pristali, »vprašanje temeljitejše revizije kazenskega prava... odmaknjeno na poznejši čas... Bistvena vprašanja... niso še niti začeta«. Toda v zveznem merilu je le uspel najmanj s temile svojimi predlogi: – Kazenskopravna prisila je samo eno izmed sredstev tako imenovanega družbenega nadzorstva, ki jo je treba varčno uporabljati (stališče sprejeto v čl.2 KZ SFRJ) – Pogojna obsodba je samostojna sankcija, kar teoretično pomeni širjenje vrst kazenskih sankcij. – Če je storil storilec kaznivo dejanje iz malomarnosti, mu je možno kazen odpustiti. – Obsojenci se lahko po potrebi podvržejo psihiatričnemu zdravljenju tudi iz prostosti in ni vedno potrebna hospitalizacija (kot dotlej). Na zvezni ravni pa ni uspel s temile predlogi: – naj se kazenske sankcije v primerjavi z že predpisanimi omilijo. To zahtevo je postavil na podlagi svojega raziskovanja o zakonsko zagroženih in predpisanih kaznih v primerjavi z izrečenimi kaznimi, v katerem je ugotovil, da sodna praksa zgornjih zakonskih meja skoraj ne uporablja. Bil je edini, ki je svoje zahteve opiral na predhodno empirično raziskovanje. Tedaj ni uspel s predlogom za spremembo čl.133 zveznega KZ (sovražna propaganda), temveč je s takim predlogom uspel šele dvajset let pozneje (1.1990). Tudi ni uspel s predlogom, naj bodo novi predpisi o izbrisu obsodbe za obsojenca blažji, in ni uspel s predlogi za odpravljanje smrtno kazni vsaj za nekatera kazniva dejanja..

Podobno se je prof. Bavcon v republiški komisiji hkrati z nekaterimi drugimi člani komisije zavzemal zlasti za čim bolj točno opredeljevanje kaznivih dejanj zato, da bi bilo mogoče v praksi resnično spoštovati načelo zakonitosti in, po eni strani, za nekatere dekriminacije nikomur škodljivih dejanj, po drugi strani pa je sprejemal spodbude članov komisije, ki so predlagali inkriminiranje zlasti tistih dejanj, ki škodujejo integriteti osebnosti (5). V tem smislu se je slovenski KZ razlikoval od KZ drugih republik.

Že samo iz tega pregleda stališč in predlogov prof. Bavcona v sedemdesetih letih je mogoče razbrati, da zaradi njegovega sodelovanja v zakonodajnih telesih tedanje Jugoslavije represija ni postala večja, temveč ravno obratno. Zaradi njegovih predlogov in intervencij prav gotovo ni nihče dodatno sedel ali bil sicer prizadet, kakor so mu nekateri maliciozno očitali l.1993. Verjel pa je, da je mogoče napraviti tudi socializem bolj človeški.

L. 1978 je prof. Bavcon skupaj s prof. Šelihovo izdal učbenik: Kazensko pravo, splošni del. Teoretično so pomembna zlasti tale izhodišča učbenika: uveden je nov pojem kaznovalnega prava, ki obsega disciplinske prestopke, prekrške, gospodarske prestopke in kazniva dejanja, t.j. celoto in za katera naj veljajo ista načela za pravično sojenje (fair trial). Očitno pa je tudi, da sta celota ves kazenski

postopek in izvrševanje kazenskih sankcij, čeprav se pisca v omejenem okviru učbenika nista mogla podrobneje ukvarjati s problematiko izvrševanja kazenskih sankcij.

Varovanje človekovih pravic in svoboščin.

Na prelomu iz sedemdesetih v osemdeseta leta smo bili Jugoslovani soočeni s Titovo boleznijo in smrtjo. Za vse avtoritarne sisteme pomeni odhod odločilnega vodje prelomnico in strah ljudi pred njo, pred neznanim. Ne spominjam se, da bi prav v tistem času politična represija v Jugoslaviji naraščala. Zato pa je kar zgodaj po Titovi smrti postalo jasno, da se je Jugoslavija zlasti v prejšnjih desetih letih prezadodžila in da stopamo v obdobje hude gospodarske krize. V stiski postajajo ljudje še posebej kritični in nestrpni do oblasti, začeli so naraščati deviantni pojavi, hkrati s tem pa tudi težnje po večji represiji.

Že l.1978 in ponovno l.1984 je imel prof. Bavcon dva referata v zveznem merilu, v katerih se je spoprijemal s težnjami »birokratske samovolje, uzurpacije in zlorabe moči«, kakor je temu rekel. Spustil se je v razmišljanje o legitimnosti represije, ki sama po sebi še ne izhaja iz zakonov. Skupaj s prof. Marjanovičem iz Skopja je l.1983 in potem ponovno l.1984 kritiziral nekatera kazniva dejanja iz poglavja kaznivih dejanj zoper temelje družbene ureditve in varnosti države (čl. 114,133,134). Opozarjal je na previsoke deleže izrekanja zapornih kazni v Jugoslaviji, na možnosti dekriminacij, na možnosti odpravljanja smrtne kazni. S kazensko zakonodajo je želel vplivati na nosilce družbene moči, da bi se vedli v skladu z ustavo in zakoni. Odklanjal je pritiske oblasti na sodstvo, kritiziral prakso zasliševanja odvetnika v času, ko je ta že prevzel obrambo priprtega političnega osumljenca, in opozarjal na nevarnosti zlorabljanja družbene samozaščite. Med drugim je povedal, da od vsega obravnavanega kriminala ni toliko škode, kot od ene same zgrešene investicije. Oba ta dva referata je prof. Bavcon gradil tudi na negativnih izkušnjah, ki jih je dobil pri sodelovanju v zveznih zakonodajnih komisijah. Po referatu l.1984 je v Herceg Novem doživel ostro kritiko od nekaterih udeležencev, ki pa, žal, v objavljenem gradivu ni bila ponatisnjena.

Do l.1987 je nato prof. Bavcon pripravljal knjigo o političnem deliktu (Kazenskoppravno varstvo države in njene družbene ureditve). K delu je pritegnil tudi Ivana Beleta, Petra Kobeta in Marjana Pavčnika. Po zgodovinskem pregledu in uvodu v vprašanje, kako se je varstvo države kazalo v pravnih normah različnih držav in družbenih sistemih skozi čas, je primerjal v knjigi teorije in zakonska določila v različnih državah v sodobnosti in se nato spustil v podrobno analizo tehle členov zveznega kazenskega zakona.: kontrarevolucionarno ogrožanje družbene ureditve (114), sodelovanje pri sovražnem delovanju (131), sovražna propaganda (133), zburjanje narodnostnega, rasnega ali verskega sovraštva, razdora ali nestrpnosti (134), združevanje za sovražno delovanje (136) iz pogl.kaznivih dejanj zoper temelje družbene ureditve in varnosti države SFRJ. Kritiko teh določb je končal s citiranjem mnenja F. Bačića, da ob stalnem deficitu varnosti državljanov tudi država ne more biti resnično varna.

V nadaljevanju tega dela razmišlja pisec ponovno o pravni legitimnosti in meni, da pravo kot legitimna vrednost in izraz legitimne moči lahko obstaja le v demokratični družbeni ureditvi, in še to ob dveh pogojih. Prvi pogoj je politični: ni legitimne moči prava, če je družba ravnodušna do pravičnosti, do človekovih svoboščin in pravic. Drugi pogoj pa je pravni: pravo dobiva legitimno moč le, če je

sodstvo avtonomno, če ima podporo javnosti in če obstaja kontrola ustavnosti in zakonitosti.

V naslednjih letih je dr. Bavcon o isti in podobnih temah še večkrat pisal in predaval, v zvezni kazenskopravni in kriminološki reviji pa l.1988 tudi polemiziral s tistimi, ki so se še vedno zavzemali za poenotenje kazenske zakonodaje v federaciji.

V osemdesetih letih se je tudi takole pogovarjal z oblastjo (6): Stalinizem: Zloraba moči in oblasti (1981). Za tolerantnost do nasprotnega mišljenja (1982), sodeloval je pri okrogli mizi o Kosovem (1982), Socializem in represija (1986), Bo Jugoslavija spet padla na izpitu: Pravna država ali primitivizem (1987), Nujnost opozicije (1987), Človekove pravice in socializem (1989), Proces proti Azemu Vlasiju (1989), Pisma oblasti, naj ravna pametno(1989).

Spodbujena s takimi in podobnimi idejami je Socialistična zveza Slovenije 24.marca 1988 razpravljala o možnostih za ustanovitev posebnega sveta za uresničevanje človekovih pravic in svoboščin ter potem 14.junija 1988 predložila imenovanje iniciativnega odbora, kateremu naj bi predsedoval Ljubo Bavcon. Končno izvoljenemu svetu je nato prof. Bavcon predsedoval od l.1988 do l. 1993, t.j. do izvolitve novega parlamenta. V to svoje delo je prof. Bavcon vložil dober del svoje osebnosti. Najbrž je marsikomu pokazal, da varstvo pravic in svoboščin človeka ni samo leporečna fraza (7).

L.1990 je objavil članek, v katerem je utemeljeval svoje poglede in zahteve do varovanja človekovih pravic na področju političnega delovanja z dvema eminentnima piscema iz konca 17. stoletja: s Cesarom Beccario in Slovencem Francem Ksaverjem Jelencem, ki je bil profesor za kanonsko, civilno in kazensko pravo na univerzah v Innsbrucku in Freiburgu (8).

Med drugim je v tem članku Bavcon zapisal tudi: »Veliki in spektakularni politični procesi, kakršna sta bila Abdičev in Vlasijev in še številni drugi, manj vidni procesi, ki so potekali prej in potekajo zdaj, so za poznavalca samo vrh ledene gore«. . . V nadaljevanju je navajal vsebino ledene gore, »kar pomeni, da sta pravo in pravosodje v službi oblasti in ne oblast v službi prava«. Članek je bil objavljen v Zborniku Pravne fakultete (l.1990), ki izhaja enkrat letno in je mogoče domnevati, da je bil napisan l.1989.

Končno je l.1990 v knjižni obliki izšlo raziskovalno delo o Dachauskih procesih – analiza in dokumenti – na več kot 1000 straneh, ki je bilo začeto l.1985. Analize in dokumente iz teh procesov je pripravila raziskovalna skupina Ljubo Bavcon, Martin Ivanič, Peter Kobe, Dušan Nečak, Janko Pleterski, Branko Zihlerl. Nosilec zgodovinskega dela raziskovanja je bil prof.Dušan Nečak, nosilec pravnega dela raziskovanja pa prof. Ljubo Bavcon.

Nadpis knjižni izdaji je prispeval prof. Bavcon po Cesaru Beccarii iz l.1764: »Kdo se lahko brani klevet, oboroženih s skrivnostjo, tem neprobornim ščitom tiranije? Kakšna je to oblast, kjer tisti, ki vlada, v vsakem človeku vidi sovraznika in se čuti primoranega, da zaradi javnega miru odvzame mir vsakomur?«

Prelomna leta osemdesetih v devetdeseta pomenijo za Slovenijo predvsem osamosvojitve in tudi izlevitve iz realnega socializma. Predstavlja jo lahko bog Janus, z enim obrazom zazrt v svobodno prihodnost človeka in z drugim nazaj v prvobitno akumulacijo kapitala. V obeh pomenih se je zgodila revolucija. Slovenci smo se odzivali na novo nastalo situacijo različno, eni bolj zagnano, drugi bolj previdno in počasi, vendar skoraj vsi pozitivno, tudi z utopičnimi upi. Nosilci sprememb pa so bili seveda zelo nestrpni in so hoteli doseči vse spremembe, tudi v ljudeh, čez noč in ne glede na pravne možnosti. Tako je človeku, formiranemu kot

prof. Bavcon, pripadla po osamosvojitvi kaj nezavidljiva vloga. Čeprav se je v času pred osamosvojitvijo odzival na vabila nosilcev revolucionarnih sprememb s svojo udeležbo in govori na mnogih manifestativnih sestankih, je moral – po svoji profesionalni naravnosti in prepričanju – po prevzemu oblasti ponovno opozarjati nove oblastnike na pravne kavtele. Upiral se je poskusom zlorabe organov kazenskega pregona za politične namene, kritiziral je pritiske nekaterih politikov in novinarjev na policijo, organe kazenskega pregona in sodstvo, grajal je medijske kampanje zoper obdolžence pred sodno razsojo zadeve. Ožigosal je ksenofobijo in težnje po sprejemanju zakonov zoper tujce z retroaktivno močjo (kot je zapisal Franco Juri je bil večno skeptičen do prenegljenih odločitev). Zavzemal se je za usklajevanje naše zakonodaje z določbami evropskih konvencij. S prof. Šelihovo sta naredila predlog za zakon o izredni rehabilitaciji žrtev prejšnjega nepoštenega sojenja – s pravnimi sredstvi. S predlogom pa niso bili zadovoljni niti oškodovanci (saj nekaterih škod v resnici ni mogoče poplačati) niti oblastniki, ker krivci ne bi bili identificirani in kaznovani. Vse to seveda ni bilo popularno.

Tako se je sredi l. 1993. prof. Bavconu zgodilo prav tisto, proti čemur se je ves čas boril. Šest najbolj vidnih politikov ga je javno obdoločilo: da je bil prof. Bavcon dolgoletni član povojnega represivnega režima (kar nikoli ni bil), da je bil sotvorec boljševistične jugoslovanske in slovenske kazenske zakonodaje, na podlagi katere je gnilo v jugoslovanskih in slovenskih zaporih nešteto političnih zapornikov. Kritiki so očitali prof. Bavconu, da je po osamosvojitvi naravnani k opravičevanju in minimaliziranju krivic, ki so se zgodile v časih, ko je bil tudi sam del represivnega aparata (opozarjam na 1000 strani teksta o Dachauskih procesih) i.pod. In vendar: ves Bavconov opus demantira vse te očitke in jih uvršča med čiste klevete. Očitki so bili objavljeni v dnevnem časopisu brez kakršnekoli analize njegovega poprejšnjega dela in brez kakršnihkoli dokazov. Bili so seveda preveč prozorno lažni, saj je prof. Bavcon učil mnoge študente, veliko javno predaval in pisal (po provenienci je bil pravzaprav novinar) in so bila njegova stališča ves čas jasna. Zato so se mnogi od njegovih poslušalcev, sodelavcev in bralcev v javnosti tudi zavzeli zanj. Nekoč bo morda kronist podrobnih političnih sprememb (v času po drugi svetovni vojni v Jugoslaviji) vendarle lahko opazil, da se je prof. Bavcon zavzemal za rahljanje kazenskopravne represije vedno pred časom političnih ohladitev (9).

Bavconovo življenje in delovanje zato lahko ocenimo kot odzivanje prosvetljenega intelektualca na izzive časa in prostora, v katerem je živel, s pogledom v naprej, v anticipacijo prihodnosti in v osvobajanje človeka iz družbenih spon.

Če se vrnemo na strokovni in življenjski načrt, ki ga je prof. Bavcon zapisal v svoji doktorski tezi, potem moramo ugotoviti, da si je vztrajno prizadeval ostati pri izbrani poklicni etiki, vsem oviram navkljub.

Katja Vodopivec
Marca 1994

Opombe:

1. Uredniki Naših razgledov so l. 1953 bili: Vlado Vodopivec, Uroš Kraigher, Bojan Štih, Bogdan Pogačnik, Janko Pleterski, Ljubo Bavcon. O tem, kdo je bil Uroš Kraigher, glej esej Bojana Štiha: Epistola mojemu profesorju, vzgojitelju in prijatelju Urošu Kraigherju v: B. Štih: To ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen.

2. Pirjevec, D.: Evropski romani. Cankarjeva zal., Ljubljana 1979, str.202.

3. Kazenski zakon Slovenije, 1977, str.XVII

4. Bavcon, L.: Dileme in razvojne težnje jugoslovanskega kazenskega prava. RKK 27/1976/3.161-172.str.162

5. Pregled uspešnih in neuspešnih intervencij prof. Bavcona napravila K.Vo. po lastnem poznavanju stvari.
6. Naslovi člankov, objavljenih v raznih slovenskih in zveznih revijah.
7. Podroben razvoj Sveta za varstvo človekovih pravic v Sloveniji in pobud za njegovo ustanovitev je orisal Bavcon v svojem intervjuju za Nedeljski Dnevnik 11. julija 1993.
8. L.1785 izdal na Dunaju drobno knjižico: Dva govora o splošnih načelih kazenskega prava in o zgodovini literature.
9. Vse tukaj uporabljeno gradivo prof. Bavcona je opremljeno z datumi objave zato, da bo mogoče primerjati kroniko njegovih objav s kroniko političnih dogajanj.